

Stortinget
Familie- og kulturkomiteen
0026 OSLO

Vår ref.
09/922-1-KOF

Deres ref.

Dato:
21.04.2009

**KOMMENTARER TIL ST. MELD. NR. 8 (2008-2009) OM MENN,
MANNSROLLER OG LIKESTILLING**

Likestillings- og diskrimineringsombudet sender med dette sine synspunkter til Stortingets Familie- og kulturkomité på St. meld. Nr. 8 (2008-2009): Om menn, mansroller og likestilling.

Meldinga er en kunnskaps- og statusgjennomgang på området menn og likestilling og et dokument som kan inspirere til nytenkning innen likestillingspolitikken. Mange og sentrale områder om menn og likestilling er systematisk og grundig gjennomgått. Kunnskap om menn som kjønn og mulighetene til å løfte fram menns situasjon og roller spesielt er en forutsetning for å lykkes med likestillingsarbeidet, men ombudet vil understreke viktigheten av å se likestillingspolitikken i et helhetlig perspektiv. Det vil si å ta hensyn til spesielle forhold som angår menn og mannskulturer, men disse kan imidlertid kun påvirkes politisk og verdimesig gjennom en helhetlig likestillingspolitikk som også tar inn kvinners roller og posisjoner. I det følgende vil vi trekke frem noen temaer der vi synes meldinga ikke gir tydelige nok signaler, eller der vi er uenige i de tiltakene som er foreslått.

Foreldrepenger

I 2008 var stønadsperioden ved fødsel 54 uker med 80 prosent lønnsdekning eller 44 uker med 100 prosent. 6 uker av stønadsperioden var forbeholdt faren (fedrekvoten). I St.meld. nr. 8 (2008-2009) skrives det:

I statsbudsjettet for 2009 er fedrekvoten foreslått auka til 10 veker, og samla permisjonsperiode med to veker. Regjeringa vil på sikt utvide fedrekvoten med ytterlegare fire veker til 14 veker, der to av vekene vil kome som forlenging av stønadsperioden. (St.meld. nr. 8 (2008-2009), s.11).

Foreldrepermisjonen vil for 2009 se slik ut: samlet permisjonstid vil være 56 uker, hvorav 10 uker er forbeholdt far.

Likestillings- og diskrimineringsombudet mener at dette ikke er en tilfredsstillende løsning. Det er for lite tid satt av til far og utvidelsen av fedrekvoten til 14 uker er skjøvet ut på ubestemt tid. Regjeringens målsetting om 58 uker foreldrepermisjon og en fedrekvote på 14 uker flagges politisk (se tiltaksliste publisert fra BLD 02.11.08), men det gis ingen forpliktende tidsplan for denne avgjørende reformen. Likestillings- og diskrimineringsombudet mener at foreldrepermisjonen bør tredeles. En jevnere fordeling av foreldrepermisjonen vil gi mer likestilling, både hjemme og på jobben.

Selvstendig opptjeningsrett for fedre til foreldrepenger

Fedre har ikke rett til foreldrepenger hvis mor ikke jobber, eller jobber mindre enn 50 % stilling. I St.meld. nr. 8 (2008-2009) skrives det:

I samsvar med måla i Soria-Moriaerklæringa om meir sjølvstendige rettar for far vil regjeringa arbeide for at alle fedrar som har opptent rett, skal ha rett til fedrekvote. Dette vil gi alle fedrar som har opptent rett til foreldrepengar, den same moglegheit til å ta ut ei fedrekvote. Dagens foreldrepengeordning er kompleks og har gjennomgripande svakheitar når det gjeld forskjellsbehandling av mødrer og fedrar. Departementet vil utgreie ei forenkla og likestilt ordning. (s. 10).

Likestillings- og diskrimineringsombudet ser det som positivt at regjeringen forplikter seg til å likestille fedre og mødre når det gjelder deres rett til å opptjene og bruke foreldrepenger. Dette har vært et viktig likestillingspolitisk krav lenge; menn må få selvstendig opptjeningsrett til fedrekvote og foreldrepermisjon på lik linje med kvinner. Slik Ombudet ser det er fedres rett til selvstendig opptjeningsrett til foreldrepenger et spørsmål om økonomiske prioriteringer og politisk vilje. At spørsmålet skal utgreies videre, slik det står i Mannsmeldinga må ikke bli en sovepute for en så viktig sak.

Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet

Et av hovedproblemene for kjønnslikestillingen er at menn og kvinner har svært ulike arbeidsmønstre når det gjelder hjemme og utearbeid. Uten en balansering av dette vil målet om en kjønnslikestilling ikke være særlig realistisk. Vi støtter derfor meldingens intensjoner som er nevnt i punktene nedenfor:

– i samarbeid med partane i arbeidslivet styrkje informasjonen om arbeidstakarane sine rettar til å tilpasse arbeid til familieliv

– i samarbeid med partane i arbeidslivet utforme tiltak for å stimulere arbeidsgivarar til å ha ein personalpolitikk med bevisste strategiar for permisjonstakarar og arbeidstakarar med barn

Intensjonene her er positive, men meldinga gir for lite forpliktende og konkrete innspill i forhold til dette arbeidet. Det ville også være naturleg å la andre fagdepartement få ansvar for å ha et fokus på de spesielle utfordringene mannlige arbeidstakere står overfor når de skal tilpasse arbeid med familie. Det vil være i tråd med en mainstreaming av likestillingspolitikken rettet inn mot menn. Hovedutfordringen er å få fedre til å bruke de likestillingspolitiske velferdsgodene i samme grad som kvinnelige arbeidstakere. Hvis ikke vil ordninger som foreldrepermisjon, rett til deltid og fri til å se etter syke barn sementere allerede eksisterende kjønnsforskjeller. Det mest graverende eksempelet på en slik skjevbruk av ordninger er kontantstøtten. I all hovedsak er det kvinner som benytter seg av ordningen. Kontantstøtteordningen er med på å opprettholde den tradisjonelle arbeidsdelingen mellom kvinner og menn.

Likelønn

Likestillings- og diskrimineringsombudet er enig i diagnosen om at lønnsforskjellen mellom kvinnedominerte- og mannsdominerte bransjer opprettholder mangelen på likestilling. Dette forplanter seg til familielivet og får konsekvenser for fordelingen av omsorgsansvar. Når flertallet av fedrene er hovedforsørgere i familien, blir det mindre tid til å gjøre omsorgsarbeid og få et like nært forhold til ungene som mor. Lønnsforskjellen er en viktig årsak til denne måten å organisere arbeidsdelingen på i mange familier. Et konkret og virksomt tiltak for å få flere menn til å ta mer omsorgsansvar vil være å redusere lønnsforskjellen mellom menn og kvinner. Denne typen forslag mangler i meldinga. Likelønnskommisjonen har gjort et omfattende arbeid med forslag til konkrete tiltak for likelønn. Det vil ikke være mulig å endre menns arbeidstid, forsørgeransvar og arbeidsvaner så lenge lønnsgapet er stabilt. Nesten halvparten av kvinner med barn jobber deltid og småbarnsfedre er en av de gruppene menn som jobber mest. Det som tradisjonelt har vært regnet som viktige kvinnepolitiske kampsaker vil, slik Likestillings- og diskrimineringsombudet ser det, også kunne komme mennene til gode i form av en bedre balanse av omsorg og arbeid. Slike koblinger mellom kvinners og menns situasjon må gjøres hvis vi skal komme videre i likestillingsarbeidet. Fokus på menn og mannsroller vil være en nødvendig, men ikke tilstrekkelig del av grunnlaget for fremtidens likestillingspolitikk.

Fedre og samlivsbrudd

Likestillings- og diskrimineringsombudet støtter fokuset Mannsmeldinga har på mekling og nye konfliktløsningsprosedyrer for skilte foreldre. Meldinga varsler at departementet vil komme tilbake til både en evaluering av meklingsordningen og satsning på konfliktreducerende tiltak. Vi vet at samlivsbrudd medfører dårligere livskvalitet for fedre og økt sykefravær. Et høyt konfliktnivå er påvist som den viktigste negative faktoren for dette. På den annen side er det gjennomført svært lovende prøveprosjekter med konfliktløsning. Likestillings- og diskrimineringsombudet mener at slike prosjekter må få tilført betydelige ressurser for å spare foreldre, barn og samfunnet for konflikter som utarmer og forringer livskvaliteten.

Automatisk delt foreldreansvar

I Mannsmeldinga går ikke regjeringen inn for automatisk delt foreldreansvar for alle fedre. Per i dag er det gifte eller samboende fedre som får automatisk delt foreldreansvar. Likestillings- og diskrimineringsombudet mener alle fedre i utgangspunktet skal få automatisk delt foreldreansvar. De fedrene som går til sak for å få foreldreansvar, får medhold i de aller fleste tilfeller. Det kan dermed synes som om terskelen for å kvalifisere for foreldreansvar ikke er veldig høy. Det er jo også ganske naturlig at terskelen er lav, ettersom alle andre får foreldreansvar automatisk, uten noen vurdering fra myndighetenes side. Hvis de aller fleste fedre uten foreldreansvar anses skikket til dette ut fra rettslige vurderinger, kan det hevdes at det er mer nærliggende at hovedregelen er automatisk foreldreansvar, enn at fedrene må gå til sak for å oppnå denne rettigheten. Søksmålsbyrden vil da ligge på den av foreldrene som eventuelt ikke ønsker delt foreldreansvar. Når det gjelder samværsrett, har fedre uten foreldreansvar vanligvis en rett til *samvær* med barnet. Fedrene er altså tiltenkt å ha en rolle i barnets liv. Det kan synes urimelig at kontakten mellom far og barn ikke skjer innenfor en juridisk ramme der far også har visse grunnleggende rettigheter ovenfor barnet.

I dag er det alminnelig enighet om fedres viktige rolle som omsorgspersoner, og om at de aller fleste barn har behov for tett og god kontakt med begge foreldrene. Barneloven kan oppfattes slik at fedrene uten delt foreldreansvar ikke er fullverdige foreldre. Loven kan også leses som at det ikke forventes at denne gruppen fedre skal ta ansvar for sine barn. Dette er i strid med de signalene man ellers sender ut til fedre. Økt likestilling mellom kvinner og menn i forhold til omsorgen for barn, er et uttalt og overordnet politisk mål.

Vanlig samvær

Likestillings- og diskrimineringsombudet ser det som positivt for likestillingen at lovens definisjon av vanlig samvær utvides. Per i dag er det mange som har såkalt utvidet samvær og den beskjedne økningen i samvær som er foreslått vil være i tråd med denne utviklingen. Likestillings- og diskrimineringsombudet vil oppfordre til kritisk gjennomgang av det informasjonsmateriellet som sendes ut til foreldre som ønsker å skilles, og som skal til mekling. I dette materiellet kan

et begrep som vanlig samvær virke normerende. Informasjonsmateriellet som følger meklingen er viktig fordi regelverket og vokabularet knyttet til separasjonen virker vanskelig for mange foreldre. Det egne begrepsapparatet og kompleksiteten i de ulike ordningene som griper inn i hverandre (juss, økonomi, omsorgstid), sier noe om den modellmakt som ligger hos meklerne. I brosjyremateriellet om meklingen påpekes det særlig tre forhold som skal avgjøres av foreldrene: herunder foreldreansvar, fast bosted og samvær. I materialet gjøres det ingen krysskoblinger eller "konsekvensanalyser" for foreldrene. Brosjyren informerer for eksempel ikke om koblingen mellom fast bosted og bestemmelse over flytting (Brosjyren; Mekling for foreldre, Barne- og likestillingsdepartementet 01/2008). Dette punktet er ikke påpekt i Mannsmeldinga.

Retten til å dømme til delt omsorg

Mannsmeldinga kommenterer ikke spørsmålet om domstolenes mulighet til å dømme til delt bosted. Selv om en slik lovendring ikke vil gjelde særlig mange skilte fedre, er dette spørsmålet et viktig element i barneloven. Likestillings- og diskrimineringsombudet mener det skal være opp til retten å avgjøre om delt bosted er til barnets beste. Dette kan i enkelte saker være tilfelle. Rettens mulighet til å idømme delt bosted bør ikke avskjæres på forhånd og per se vurderes som problematisk for barnet. Om idømt delt omsorg vil medføre et høyere konfliktnivå og større samarbeidsproblemer, og derfor ikke er til barnets beste, skal vurderes av domstolen i hvert enkelt tilfelle. Et tilleggsargument er at det per i dag idømmes utvidet samvær, for eksempel 45/55. En slik ordning vil i praksis være svært lik en ordning med delt bosted. For fedre som ønsker delt bosted er ikke poenget nødvendigvis å få samvær en dag mer eller mindre i uka, men et ønske om trygghet for reell medbestemmelse i viktige spørsmål for å utøve et godt foreldreskap.

Tvangsfullbyrdelse av samvær er en vanskelig sak. Regjeringen varsler at de vil arbeide videre for å finne tvangsmidler som virker mot samværs sabotasje. Likestillings- og diskrimineringsombudet støtter det utredningsarbeid. Tvangsmidler for å få gjennomført samvær må ha en preventiv effekt, gi et

signal om at samværssabotasje får konsekvenser og samtidig må barnet skånes i størst mulig grad.

Om menn, kjønn og mainstreaming

Mainstreaming av likestillingspolitikken betyr at den skal integreres på alle samfunnsområder. For eksempel er det i forslag til hva som kan gjøres på området menn og helse, lagt opp til at Helse og omsorgsdepartementet vil følge opp tematikken i sitt videre arbeid. Det er vel og bra, men erfaringmessig vet vi at likestilling og kjønnsperspektiver i liten grad integreres i de fleste praktiske virksomheter. Likestillings- og diskrimineringsombudet vil derfor understreke viktigheten av at meldingens intensjoner om å fokusere spesielt på menn og helse i et kjønnsperspektiv følges opp. For mange innen helsesektoren er det uvant å ikke bare skulle tenke pasient, men å tenke mannlig/kvinnelig (kjønnet) pasient. Et kjønnsperspektiv på menn og helse innebærer å se sykdomsbildet i sammenheng med spesifikke livsvilkår, tradisjoner og normer om maskulinitet. Det nytter ikke å slå seg til ro med at tematikken er nevnt i strategiske dokumenter hos Helse og omsorgsdepartementet, slik meldinga lister opp på side 110. Det må knyttes konkrete handlingsplaner til dette faglige nybrottsarbeidet, og det må øremerkes penger til forskning på maskulinitet og helse i tillegg til kvinnehelse.

Vold, overgrep og behandling

Mannsmeldinga gjennomgår prevalensstudier om vold i Norge og gjør nyttige skiller mellom ulike typer vold i nære relasjoner. Dette er avgjørende for at vi skal finne tiltak som treffer både hva gjelder oppfølging av ofre og behandling av menn som bruker vold. Likestillings- og diskrimineringsombudet ønsker også å se menns vold mot kvinner i et mannshelseperspektiv. At vold er knyttet til patriarkalske strukturer er vel dokumentert i meldinga. I tillegg kan volden sees som uttrykk for dårlig psykisk helse hos mange av de menn som bruker vold. Å vende aggresjon utover er en del menns måter å uttrykke sine problemer på. Et slikt helseperspektiv viser den subjektivt opplevde lidelse mange menn bærer på, samtidig som en fastholder et kulturkritisk perspektiv på deler av mannskulturens kontrollbehov og maktutøvelse.

Likestillings- og diskrimineringsombudet synes meldinga er for svak på tiltaksplanene for gutter som er utsatt for seksuelle overgrep. Gutter som er utsatt for seksuelle overgrep er relativt sett en stor gruppe, hvor mange bærer i seg dypt traumatiske opplevelser. At tilbudet til gutter og menn er så vidt svakt i Norge, er ikke akseptabelt.

Velferdspolitik som sementerer ulikhet mellom kjønnene

Vår velferdsstat er bygget rundt en rekke ordninger som skal lette klemma mellom arbeid og familie. Høye fødselstall, gode oppvekstvilkår for barn, høy produktivitet og bra livskvalitet for foreldre er begrunnelser for disse ordningene. Slik det er i dag brukes de likestillingspolitiske ordningene mest av kvinner. Men når det er mest kvinner som bruker ordningene virker de delvis mot sin hensikt. Det kan være ordninger som foreldrepermisjon, rett til deltid i perioder når barna er små eller uttak av omsorgs- og velferdspermisjon (planleggingsdager, legebekø osv). En av hovedmålsettingene med for eksempel å ha en av verdens lengste foreldrepermisjon, var likestilling. Ordningen har ført til at det blir lettere for kvinner å kombinere arbeid og omsorgsoppgaver i hjemmet, men ordningen har ikke hatt den samme positive effekten på fedres uttak av foreldrepermisjon. Ordningene brukes i hovedsak av kvinner i deres bestrebelser på å tilpasse arbeid og familie. Det er paradoksalt at det som skulle skape likestilling, er med på å sementere ulikheten mellom kjønnene. Det er betenkelig at det er skapt en rekke velferdsgoder som bare halvparten av målgruppen ønsker å bruke. En velferdsordning bør bedømmes ut fra om den virker slik intensjonen var. Derfor bør ordninger som skal lette forholdet mellom hjem og jobb i størst mulig grad være individbaserte rettigheter en har som forelder.

For å virke bedre bør ordningene bygge på en individuell rett hos både mor og far til et gode og ikke være goder det skal forhandles om i familien. Både foreldrepermisjonen og kontantstøtten bygger på dette forhandlingsprinsippet. Likestillings- og diskrimineringsombudet har derfor tatt til orde for en tredeling av foreldrepermisjonen og en avvikling av kontantstøtten.

Med vennlig hilsen

Beate Gangås
Likestillings- og diskrimineringsombud

Knut Oftung
seniorrådgiver